

РЕЦЕНЗІЯ

доктора історичних наук, професора кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Музичка Олександра Євгеновича

на дисертаційну роботу **Налівайка Андрія Олександровича** «Леонід Беркут: український медієвіст на зламі епох», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з планами наукових робіт.

Тривалий час поняття медієвістика ототожнювалося майже виключно з роботами західноєвропейських спеціалістів з історії середньовічної Європи. Процес вписування історії української історичної науки у світовий контекст не оминув і медієвістики, що справедливо була низкою сучасних дослідників усвідомлена як один з напрямків дослідження історії України V – XV ст. Це відбувалося в умовах поступального розвитку сучасних досліджень в Україні середньовічної доби, як на українських теренах, так і у Західній Європі та Азії. Отже, в Україні розвивається як власне медієвістика, так і історіографія цієї галузі. Реконструюючи інституційний розвиток медієвістики та створюючи загальні просопографічні нариси, не варто забувати про внесок окремих постатей. Персонологічний підхід дозволяє виокремити малопомітні нюанси розвитку історичної науки, сприяє антропологізації історії, розвитку міждисциплінарних практик. Автору вдалося яскраво продемонструвати процес впливу переламних історичних подій на життя та світогляд вчених на прикладі Л. Беркута. Переламні події в умовах відбиття Україною та світом російської агресії надзвичайно актуальні, стимулюють вивчення цього феномена на матеріалах біографій нинішніх українських вчених. В цьому контексті актуальність роботи А.Налівайка, присвячена маловивченій постаті, не викликає заперечень.

Дисертація виконана в межах двох науково-дослідних тем кафедри всесвітньої історії факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: «Дослідження інтелектуальної історії

Європи (від античності до раннього модерного часу)» (№ 113, номер державної реєстрації 0113U002694, 2013-2017 рр.) та «Європейська політична традиція: теорія та практики (V ст. до н.е. – XVII ст.)» (№ 180, номер державної реєстрації 0118U006477, 2018-2022 рр.).

Дисертаційна робота є першим комплексним дослідженням біографії Л. Беркута та його внеску у розвиток медієвістики:

Наукова новизна одержаних результатів:

- спираючись на *вперше* введені до наукового обігу архівні матеріали, була відтворена наукова біографія Л. М. Беркута та висвітлені основні етапи становлення його як вченого;

- *узагальнено і систематизовано* роботи Л. М. Беркута з історії середніх віків та середньовічної історіографії, що *чи не вперше* дозволило оцінити внесок науковця в розвиток медієвістики в Україні;

- *виявлено та уточнено* внесок вченого у вивчення західноєвропейського середньовічного міста;

- охарактеризовано педагогічну діяльність Л. Беркута в наукових закладах, де він викладав;

- на прикладі життя та наукової діяльності Л. М. Беркута відображена доля вченого в «епоху зламів» – у 1920-30-ті роки, а також умови, що змусили науковця звернутися до тематики марксистсько-ленінської методології;

- *виявлені та введені* до наукового обігу деякі раніше забуті дослідницькі роботи Л. М. Беркута.

Дослідження А. Налівайка базується на великій джерельній та історіографічній базі, має високу фактографічну насиченість. Структура роботи є логічною. Наукова новизна дисертації зумовлена комплексним підходом до вирішення поставлених завдань.

Дисертаційне дослідження має важливе практичне значення, яке полягає в можливості використання основних положень, висновків наукової роботи, у діяльності органів центральної та місцевої влади, педагогічній діяльності. Позитивним є те, що автор приділив увагу термінологічному апарату роботи,

врахував іноземну історіографію. Апробація наукового дослідження на конференціях різного рівня та у фахових наукових виданнях є репрезентативною і свідчить про тривалий та глибокий процес опрацювання теми.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Використання апробованих дослідницьких підходів та ерудиція автора, його обізнаність у проблематиці теми, мали наслідком високий рівень обґрунтованості висновків. Кожна з тез має необхідні посилання та логічно пов'язана з іншими положеннями, які також-у свою чергу отримують документальне підтвердження. Загалом, тези, які виносяться на захист, є обґрунтованими та логічно-послідовними.

Наукове та практичне значення дисертаційної роботи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження А. Налівайка полягає в актуалізації маловідомого інтелектуального доробку Л. Беркута, що буде сприяти вдосконаленню сучасної медієвістики як у науковому, так і у дидактичному аспектах.

Використання результатів роботи.

Матеріали дисертаційного дослідження у подальшому можуть бути використані в узагальнюючих працях з історії України, української науки, наукознавства, спеціальних історичних дисциплінах, краєзнавчих дослідженнях. Матеріали та висновки дисертації будуть корисними про розробці спеціальних курсів з історії спеціальних історичних дисциплін.

Оцінка мови та стилю дисертації.

Мова дисертації грамотна, стиль викладення - академічний.

Відповідність діючим вимогам щодо оформлення дисертації.

Оформлення дисертації відповідає затвердженим вимогам до оформлення дисертації відповідно наказу МОН України від 12 січня 2017 р. №40 (зі змінами внесеними згідно наказу МОН від 31 травня 2019 р. № 759).

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Дисертаційне дослідження А. Налівайка відповідає спеціальності 032 Історія та археологія.

Зауваження та рекомендації:

1. Назва роботи більш нагадує назву монографії. Для дисертації більш відповідним мало б бути формулювання, що більш виразно постулювало окремі проблемні аспекти проаналізованої тематики.
2. Розкриваючи у вступі об'єкт дослідження, слід було утриматись від характеристики Л. Беркута як «видатного вченого». Бо це вже має бути віднесене до висновків роботи та, власне, обґрунтовано. Саму оцінку Л. Беркута як видатного вченого вважаю перебільшенням. Все ж такий йдеться про вченого другого плану.
3. У роботі переважає описово-нарративний підхід, що зумовлений її позитивістським спрямуванням. Часто не вистачає, особливо в історіографічному підрозділі, оцінок автора. Вважаємо авторські оціночні суб'єктивні критичні судження необхідним елементом наукового дослідження.
4. Необхідно було більш докладно зупинитися на понятті наукової школи щодо біографії Л. Беркута. Автор зазначає, що Л. Беркут не створив власної наукової школи, при тому беручи слово школа у лапки. Зазначено, що Л. Беркут мав численних учнів. Чи можна Л. Беркута зарахувати до певної школи, наприклад, Ф. Фортинського? Усі ці питання з роботи не зрозумілі, як не ясною залишається авторське розуміння понять школа, течії, напрям.
5. У декількох підрозділах та розділах наприкінці відсутні авторські висновки.
6. Автор посилається на праці сучасних російських та українських істориків, справедливо намагаючись з'ясувати історіографічну тяглість, але було б доцільно розглянути стан проблематики робіт Л. Беркута у новітній (сучасній) західноєвропейській та американській медієвістиці.
7. Було б доцільно використати матеріали з Варшавських архівів та бібліотек.

8. Рекомендуємо авторові у подальших дослідженнях врахувати ці побажання, знайти додаткові теоретичні та практичні ресурси задля більш рельєфного вписування Л. Беркута в контекст української культури.

Відповідність дисертації вимогам, передбаченим пунктами 6, 7 Порядку присудження ступеня доктора філософії, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертація подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачем особисто, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для історичної науки та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчать про особистий внесок здобувача в науку та характеризуються єдністю змісту.

Кількість наукових публікацій, повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації.

За результатами роботи над дисертацією автором опубліковано шість наукових публікацій (з них чотири статті у фахових; дві – у зарубіжних виданнях), три публікації засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Автор взяв участь у п'яти наукових конференціях

Результати перевірки роботи на академічний плагіат

Дисертаційна робота була перевірена автоматизованим сервісом пошуку плагіату Unichek. Результати перевірки зафіксовано в звіті від 13 вересня 2023 р. та отримано такі результати: оригінальність - 95,3 %, схожість - 4,7 %.

Дисертаційна робота А.О. Налівайка «Леонід Беркут: український медієвіст на зламі епох» є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням, відповідає вимогам «Положення про здобуття наукового ступеня доктора філософії в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова» (нова редакція), затвердженого наказом ректора № 2874-18 від 19 грудня 2023 р. та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р. Дисертація може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки») у спеціалізованій вченій раді, а Андрій Олександрович Налівайко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

26 січня 2024 р.

Рецензент:

доктор історичних наук, професор
кафедри історії України та спеціальних
історичних дисциплін факультету
історії та філософії
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

О.Є. Музичко

